

Szalay László Pál

Szemüveg és zsebkendő

Hallom, ahogy mondják megfontolt hangon és kellő méltósággal: az anyaméhben sok minden eldől. Erről tapasztalataim nincsenek, anyut számon kérni nem fogom. Amit viszont éreztem, hogy tinédzserkori találkozásom három filmmel mély hatást tett a lelkemre. A *Holt költők társasága*, a *Forrest Gump* és a *Ragyogj!* olyan alkotások voltak, amelyek mellől felállva más ember lettem. Vagy lehet pont ott és akkor tudatosult bennem, hogy más ember vagyok. Megfogalmazni, szavakba önteni a konklúziót nem tudtam volna. Hiába a visszatérő motívumok: *„Kapitány, kapitányom!"* ; *„Fuss Forrest, fuss!"*, *„Szerencsés fiú vagyok"*. Mégsem ezek ragadtak meg, és hívták elő azt az életérzést, amit a filmtekercsekre rögzített képek és hangok jelentettek. Látva David Halfgott életrajzi drámáját, nem tudtam többé érintetlenül elmenni a komolyzene mellett. Nem az anyaméhben hallgattam a zongoraetűdöket, hanem nagy, gimis lóként, majd egyetemistaként Rachmaninovot.

Hogy hányszor fordíthattam meg a December című albumot a távolsági buszon, nem tudom, de az biztos, míg az elem combos volt a walkmanben, ez ment. Az amerikai származású kollégiumi nevelőnk kazettái közül másoltam át a mesébe illő hangzásvilágot, hogy az én fölkagylóimban is visszahangozzon. Bár megunhatatlan volt Mike Oldfield Tubular bells-e, de valahogy George Winston bekönyörögte magát a lejátszási listába. Egy olyan zene, ami titkos csatornákon terjedve hódította meg a komolyzene-rajongók tömegeit. Egy sötét pincéből jutott el a legnagyobb előadótermek közönségéig. Olyannyira megbabonázta a hallgatóságát, hogy 1,5 millió darab eladást produkált. Hogy mi volt előbb, a zene vagy a show, ki nem találom, de bizonyos, hogy a zeneszerzőnek szüksége volt lelki elmélyülésre. Nem csak pozőrként állt ki a hallgatósága elé, hogy kommunikáljon a Mindenséggel.

Akkortájt mentek a filmzenék, s minden olyan hangzás, ami egyfajta ellazulásra, befogadásra tett késszé. Vadásztam ezeket a meditatív opusokat, melyek, mondhatni lelki tettekre késztettek. Megtapasztaltam, hogy az esemény nem egyedül a cselekvés által megy

végbe. Nyilván az a látványosabb, de a belső történés a nagyobb horderejű, melyből hadvezérek, nemzetek történetmesélői, gyógyítók, lelkiatyák, fényt, köveket és hangjegyeket komponálók kerekednek ki. A lélek ércfala, no az fényesedhet egy-egy nagyszerű mű hallattán. Fényesedik és épül, a kutakodó szemek elől rejtetten. A kiérlelt mű és a kellékek valamit üzennek. Néha már túlzottan elmagyarázzuk, hogy ekkor vagy akkor mit kell hallani, hogyan kell látni, és miként kell érezni. Kedves komponistám, Ludovico Einaudi is ebbe a hibába esett, amikor egy jégtáblán adta elő a klímaváltozást hangjegyekbe öntő elégiáját a sarkvidékért.

Hogy valami mikor elég, nehéz megmondani, legtöbbször úgy vagyunk vele, mint a húspultos, érzésre adagolunk. A zenében a hangjegyeknek van ugyan számuk, de a súlyuk még kevésbé elhanyagolható. Lehet próbálkozni méricskéléssel egy kottakönyvet bevizsgálva, de az előadó teszi végül mérhetővé a zeneművet. Így történt ez a Bodrogparti Athénben ezen az őszön. A Zempléni Fesztivált nem kell bemutatni, komoly respekttel rendelkezik, viszont a V4 Nemzetközi Zongorafesztivál még babakorban leledzik, kifutása a felszállópálya első mérföldkövei után várható. Ami számomra ígéretessé teszi, hogy mer meglepő lenni. Meglepő a vidéknek, ovációra okot adó a hallgatóságnak, és felkérésével elképesztő a zenészeknek.

Minden egyes koncert megérne egy misét, akarom mondani egy istentiszteletet. Viszont aki halandónak születik, hálát ad azért is, hogy az asztalról lehulló morzsákat felszedegetheti. A tized a Szentírásban nem elhanyagolható mennyiség, így én sem tartom csekélynek a fesztivál 1/10-ében való részesedést. A Sárospataki Teológiai Akadémia által szervezett második évad olyan fenegyerekeket és művészi nagyságokat invitált az Akadémia imatermébe és a Sárospataki Református Templom monumentális hajlékába, mint Boros Misit, Rákász Gergelyt, Peter Donohoe-t, Lucas Krupinskit, Sergey Kuznetsovot, Ladislav Fanzowitzot, Szakcsi Lakatos Bélát, Alexander Melnikovot, Balázs Jánost, Bonnyai Apolkát, G. Horváth Lászlót, a Miskolci Szimfonikusokat és a Trio Bohemot.

A túldíszített templomi beltér középpontja az úrasztala. Ezt terítik meg a szent vacsorához, ide járulnak ki mindazok, akik megfáradtak és meg vannak terhelve. Mily elképesztő gondolat, hogy az úrasztala bárkivel osztozna. Sőt, hogy olyannak adjon teret, kinek három lába van, az még fantáziálva sem járható út. Mégis a pataki templom szószék, úrasztala, padozat keretezte központi terébe beejtőernyőzött a Magyar Rádió zongorája. Ehhez érkezett meg Alexander Melnikov, hogy

Brahms-, Schubert-, Chopin-darabokat adjon elő. A Mester a felkérés pillanatában azt gondolta, hogy Magyarországon a Művészetek Palotájába hívják, ehelyett nem a művészetek, hanem Isten szentélye fogadta.

A Művész ezen az estén sem hazudtolta meg hírnevét. Grammy-díjra történt jelölése garanciája volt a páratlan zenei élménynek. Úgy játszott, mint aki belebújt a hangszerbe, és a rejtett kamrák ajtajait tépi fel, hogy kiszabadítsa a didergő, remegő hangokat. Ezek az árva menekültek, kik mit sem tudtak önmagukról, tódultak szét a térben és további utaztatásukról a közönség soraiban ülők révén gondoskodtak. Egyszerre lehettünk tanúi a szigorú rendnek, hogy a rohanó hangsorok miként hallgatnak a billentyűk vezényszavára. S a felszabadult örömnek, hogy nem a semmibe vész el a hang, hanem a fülek áhította tömedék csiklandós fészkelődéssel halad az érzelem és értelem hullámvasútján. Hogy ott és akkor ki mit élt át, összehasonlíthatatlan. Ami ebben az univerzumban a két legtávolabbi pont az a művész és a műélvező közötti távolság. A Melnikov-jelenséget láttuk, aki a tér, a fények, a közönség, a taps, a lelkesedés nélkül is Melnikov.

Ahogy David Helfgottnak vízre, George Winstonnak pincére, Ludovico Einaudinak jégtáblára, úgy Alexander Melnikovnak fehér zsebkendőre és szemüvegre van szüksége. Az Eredet című fimben mindenkinek kellett egy apró tárgy, egy totem, ami összeköti a személyt a valósággal. A tárgy viselkedéséből tudják, hogy melyik világban kószálnak, a megkomponált álomban, vagy a nyers valóságban. Melnikov így használta a zsebkendőjét és a szemüvegét, mint igazodási pontot, ami nem engedte, hogy az extázis végképp kiragadja az idő monoton szerkezetéből. Hermann Hesse Az üveggyöngyjátékban leírja az átszellemült állapot definícióját: *„A szellem, a kulturális, a művészeti tett mindig kitörés az idő rabságából, az ember átsurranása az ösztöneinek és lomhaságának sarából egy másik síkra, az időtlenbe, az időtől mentesbe, az istenibe, a teljes történelem nélkülibe és történelemellenesbe."*

Megtöretni. Miközben elemelkedik a *„zengő érc és pengő cimbalom"* világába, nem feledkezik el test és vér valójáról. Látásának tökéletlenségére a fekete szemüvege, a munka verejtékére pedig a hófehér zsebkendője emlékezteti minduntalan. Az egyik meghajlás után azt hittem, hogy lendületből felszalad a karzatra. A hangszertől való felállást és meghajlást követve még ugyanazok az eszeveszett erők kalimpálnak a tagjaiban, mint amiket megidézett a zongora testében. Erre is utalhatott a házigazda a felkonferálásban, hogy vajon az angyal vagy az ördög az, ami kikacsint Melnikov játékából. Ha így is volt, a

totemtárgyak használatával az ördög szarvait, az angyal szárnyait lemetszette. S minduntalan figyelmeztette maga hely, az írott, a testé lett, a hirdetett ige territóriuma, hogy ma nagyobb van itt nálánál. Mert minden, ami az *extázisban elérhető, az a halál határmezsgyéjére* visz (Kundera), viszont, ami onnan vissza is tud hozni az életbe, az egyedül Krisztus.